Урок. Особистість мовця, оратор і аудиторія

комбінований урок: засвоєння нових знань і формування мовленнєвих умінь · 45 хв

«Немає нічого прекраснішого за досконалого оратора.» — Цицерон

Проблемне питання уроку: Чому людина з правильним мовленням іще не стає гарним оратором, якого хочуть слухати?

Мета

Знаннєві	Діяльнісні	Ціннісні
• Учень/учениця називає три грані особистості мовця: морально-етичну, інтелектуальну й естетичну. • Учень/учениця записує чотири види аудиторії й чотири види слухання. • Учень/учениця розрізняє поняття «слухати» і «чути» та пояснює різницю між ними.	• Учень/учениця визначає тип аудиторії та вид слухання в запропонованій ситуації. • Учень/учениця добирає не менше трьох прийомів налагодження контакту й утримання уваги слухачів. • Учень/учениця знаходить і виправляє помилки в порадах оратору щодо погляду, жестів і пози.	• Учень/учениця усвідомлює, що чесність, повага до слухачів і дбайливе ставлення до мови формують довіру до мовця.

Базові поняття і терміни

оратор, аудиторія, особистість мовця, емпатичне слухання, критичне слухання, зоровий контакт, жест.

Форми роботи

- Фронтальна бесіда й мозковий штурм
- Робота з текстом підручника
- Робота в парах із заповненням таблиці
- Спостереження за прикладами мовних прийомів
- Редагування порад оратору

Обладнання та реактиви

- Слайд із таблицею «Грані особистості мовця»
- Слайд із таблицею «Види аудиторії та поради оратору»

- Слайд зі схемою «Чотири види слухання»
- Роздруківка із трьома висловлюваннями про оратора для роботи в парах
- Підручник української мови для 10 класу (Авраменко), с. 53-59
- Годинник або таймер для контролю хронометражу

Демонстрації

- Три приклади з протиріччям («Красно говорить, а слухати нічого», «Довго думав, так добре сказав», привабливий телеведучий із різким голосом) — помічаємо, що красиві слова й зовнішність не гарантують, що оратора слухатимуть
- Таблиця «Грані особистості мовця» з трьома стовпчиками — помічаємо, що мовлення виявляє моральні, розумові й естетичні риси людини
- Таблиця видів аудиторії з порадами — помічаємо, що до кожного типу слухачів потрібен свій підхід
- Приклад «Чи знаєте ви, хто із жінок першою почала носити штани? Коко Шанель!» — помічаємо, що оратор сам відповідає на власне запитання й так утримує увагу

Міжпредметні зв'язки

- Історія — міркування Платона й Цицерона про обов’язки оратора, які учні розбирають в активності 1
- Основи здоров’я — глибоке дихання й спокійна постава допомагають долати хвилювання під час виступу

Місце уроку в темі

Попередній урок: На попередньому уроці вивчали вимоги до оратора, а саме чітку артикуляцію, логічний наголос, паузи, жести й позу (Авраменко, с. 53-55).

Наступний урок: На наступному уроці вивчатимемо підготовку тексту до виступу, вибір теми й формулювання мети (Авраменко, с. 63-64).

Безпека

- Під час роботи в парах не пересувайтеся класом, обговорюйте завдання напівголосом, щоб не заважати іншим парам.
- Для демонстрації кроку вперед і кроку назад виходьте до дошки по одному, а учні перед цим прибирають сумки з проходу.
- Проєктор і ноутбук вмикає й вимикає лише вчитель, учні не торкаються кабелів.
- Мобільні телефони під час уроку лежать у сумках, пошук в інтернеті на уроці не проводиться.

Структура уроку

1. Організаційний момент — 1 хв
2. Актуалізація — 5 хв
3. Мотивація — 3 хв
4. Вивчення нового — 21 хв
5. Закріплення — 9 хв
6. Рефлексія — 4 хв
7. Домашнє завдання — 2 хв

Хід уроку

Організаційний момент 1 хв

Учитель: Вітається, перевіряє готовність до уроку, оголошує тему й показує епіграф на слайді.

Учні: Вітаються, перевіряють робоче місце, читають епіграф.

Вітання. Учитель оголошує тему «Особистість мовця, оратор і аудиторія» та зачитує епіграф Цицерона про досконалого оратора. Запитання до класу. Як ви розумієте слово «досконалий» у цьому висловлюванні? Очікувана відповідь. Такий, що не має вад, добре володіє словом і вміє впливати на слухачів.

Актуалізація 5 хв

Учитель: Проводить мозковий штурм, зачитує запитання по одному й дає 30 секунд на відповідь. Після кожного запитання показує правильну відповідь на слайді.

Учні: Кожен письмово в зошиті одним рядком відповідає на кожне запитання, потім звіряє із правильною відповіддю.

Запитання 1. Що таке логічний наголос? Очікувана відповідь. Виділення голосом потрібного слова чи фрази. Запитання 2. Чому не варто зловживати паузами? Очікувана відповідь. Інакше мовлення сповільниться. Запитання 3. Яким має бути положення тіла оратора? Очікувана відповідь. Природним, без вимушеної пози, не потрібно стояти струнко чи хитатися з боку в бік. Запитання 4. Які жести вважають найкращими? Очікувана відповідь. Прості й стримані, на рівні грудей, вони створюють відчуття сили, спокою та впевненості. Запитання 5. Що символізує відкрита долоня, а що рука, стиснута в кулак? Очікувана відповідь. Відкрита долоня символізує відкритість, а кулак символізує ворожість.

Мотивація 3 хв

Учитель: Показує на слайді три приклади з протиріччям, ставить запитання до кожного й формулює проблемне питання уроку.

Учні: Читають приклади, коротко відповідають усно, записують проблемне питання.

Приклад 1. Народна мудрість каже «Красно говорить, а слухати нічого». Запитання. Чи може гарне мовлення бути марним для слухача? Очікувана відповідь. Може, якщо за красою слів немає змісту. Приклад 2. Прислів’я «Довго думав, так добре сказав». Запитання. Що в ньому суперечить попередньому прикладу? Очікувана відповідь. Тут добре сказане слово є результатом думки, тобто зміст і форма поєднані. Приклад 3. Телеведучі з привабливою зовнішністю, але без поставленого голосу, досить швидко зникають з екрана (Авраменко, с. 60). Запитання. Чому так стається? Очікувана відповідь. Слухачі очікують приємного голосу й довіряють не лише вигляду. Проблемне питання. Чому

людина з правильним мовленням іще не стає гарним оратором, якого хочуть слухати? Учитель повідомляє, що на нього клас відповість наприкінці уроку.

Вивчення нового 21 хв

Учитель: Організовує три активності по 7 хвилин. Показує демонстрації, керує роботою в парах, підсумовує продукт кожної активності.

Учні: Працюють із текстом підручника та роздруківкою, у парах заповнюють таблиці, спостерігають за прикладами й складають перелік прийомів.

Активність 1. Робота з текстом про грані особистості мовця (7 хв). Учні читають матеріал про особистість мовця (Голуб, Новосьолова, с. 53-54) і слайд з таблицею «Грані особистості мовця». У тексті сказано, що образ мовця формує його мовлення, а особистість проявляється у вчинках, кожен з яких пов'язаний із мовленням. Моральна настанова є готовністю й бажанням мовця діяти відповідно до моральних норм, уявлень про добро і зло, справедливість і обов'язок. Завдання для пар. Віднесіть три висловлювання до граней особистості мовця й запишіть у таблицю. Висловлювання перше. Обов'язок оратора говорити правду (Платон). Висловлювання друге. Ораторське мистецтво немислиме, якщо оратор не оволодів досконало предметом, про який хоче говорити (Цицерон). Висловлювання третє. Оратор має приємний, мелодійний голос і вишукано добирає слова. Очікувані відповіді. Правда і чесність належать до морально-етичної грані, знання предмета і логічний виклад до інтелектуальної, краса звучання й вишуканість висловлення до естетичної. Продукт. Заповнена таблиця з трьома гранями та одним прикладом до кожної. Активність 2. Заповнення таблиці в парах про аудиторію та слухання (7 хв). Учитель пояснює, що слухання є видом словесної комунікації, а слухати й чути не одне й те саме (Авраменко, с. 56). На слайді подано чотири види аудиторії. Прихильна аудиторія, байдужа, ворожа й комбінована, що поєднує слухачів різних типів. Пари доповнюють поради оратору. Для прихильних не втратити їх, для байдужих зацікавити, для агресивних заспокоїти. Агресивних заспокоюють доброзичливістю замість ненависті, доречними жартами, меншою кількістю теорії та більшою кількістю фактів і цікавих історій (Авраменко, с. 57). Потім пари записують чотири види слухання зі слайда. Слухання заради задоволення, вдумливе слухання для розуміння й запам'ятовування, критичне слухання за невпевненості в достовірності інформації та емпатичне слухання, коли слухач більше уваги приділяє почуттям, ніж словам (Авраменко, с. 56). Продукт. Таблиця «Аудиторія та слухання» із записаними типами й порадами. Активність 3. Спостереження за прийомами контакту з аудиторією (7 хв). Учитель показує приклад «Чи знаєте ви, хто із жінок першою почала носити штани? Коко Шанель!» (Авраменко, с. 58). Запитання. Який прийом використав оратор? Очікувана відповідь. Він поставив запитання слухачам і сам на нього відповів. Запитання. Що спільного в прикладах «Уявіть собі…», «Повірте…», «Спробуймо зрозуміти…» (Авраменко, с. 59)? Очікувана відповідь. Це слова й конструкції, що залучають слухачів, звертаються до них і забезпечують зворотний зв'язок. Учні разом з учителем складають перелік способів налагодження контакту. Спочатку усмішка й зоровий контакт, якщо хвилюєтеся, то прийом «трьох приємних облич» (Авраменко, с. 54). Далі питання «Чому?», гумор, невеликі відступи від теми, прийом «тихий голос». Спокійна постава й глибоке дихання допомагають долати хвилювання (Авраменко, с. 54). Спостерігаємо й типові помилки ораторів. Оратор не повинен дивитися вгору, під ноги, поверх голів слухачів, тільки в текст або весь час на одну й ту ж людину (Шевчук, с. 184). Крок уперед акцентує увагу на сказаному, крок назад дозволяє слухачам трохи відпочити (Авраменко, с. 55). Учитель демонструє це кроками біля дошки. Продукт. Перелік із шести прийомів контакту й трьох типових помилок у зошитах.

Закріплення 9 хв

Учитель: Організовує виконання чотирьох завдань, перевіряє відповіді усно й фіксує типові помилки.

Учні: Виконують завдання письмово в зошитах, перевіряють у парах, пояснюють свої відповіді.

Рефлексія 4 хв

Учитель: Повертає клас до проблемного питання, оголошує порядок роботи й організовує усну частину.

Учні: Письмово відповідають на проблемне питання, усно діляться висновками.

Домашнє завдання 2 хв

Учитель: Оголошує й коментує домашнє завдання, відповідає на запитання.

Учні: Записують завдання в щоденники, уточнюють незрозуміле.

Завдання для закріплення

1. Визначте вид слухання в кожній ситуації. Ситуація перша. Ви слухаєте музику на концерті для задоволення. Ситуація друга. Ви слухаєте політика, чиї погляди вам неприйнятні. Ситуація третя. Подруга розповідає про переживання, і вам важливіше зрозуміти її почуття, ніж слова.

Відповідь: Перша ситуація, слухання заради задоволення. Друга ситуація, критичне слухання. Третя ситуація, емпатичне слухання.

2. У залі сидять слухачі, які частково підтримують промовця, частково зайняті своїми справами, а двоє виявляють агресію. Назвіть тип аудиторії та поясніть, як оратор має діяти щодо кожної групи слухачів.

Відповідь: Це комбінована аудиторія. Оратор не втрачає прихильних, зацікавлює байдужих, а агресивних заспокоює доброзичливістю, доречним жартом, меншою кількістю теорії та більшою кількістю фактів і цікавих історій.

3. Промовець читає текст з аркуша, не відводячи очей, і стоїть нерухомо за трибуною. Знайдіть дві помилки та запропонуйте, як їх виправити.

Відповідь: Перша помилка, промовець дивиться тільки в текст. Слід вести бесіду з людьми й переводити погляд з обличчя на обличчя. Друга помилка, оратор стоїть нерухомо й стомлює аудиторію. Слід час від часу змінювати позу, зробити крок уперед для акценту, крок назад, щоб дати слухачам відпочити.

4. Відредагуйте поради, замінивши помилкові на правильні. «Дивіться на одну людину в залі. Схрестіть руки на грудях. Не усміхайтеся, щоб виглядати серйозніше.»

Відповідь: Дивіться по черзі на різних слухачів, переводьте погляд з обличчя на обличчя. Тримайте руки відкритими, жести на рівні грудей, адже схрещені на грудях руки відштовхують аудиторію. Усміхайтеся, якщо це доречно, щоб вираз обличчя був приємним.

Диференціація

Сильним: Складіть початок виступу з 3-4 речень для байдужої аудиторії на тему «Чи має смайлик шанс стати в майбутньому розділовим знаком?» Використайте щонайменше три прийоми утримання уваги й підкресліть їх.

Підтримка: Алгоритм початку виступу. Спочатку поставте слухачам запитання й самі на нього дайте відповідь. Потім додайте звертання «уявіть собі». Наприкінці додайте коротку історію або жарт. Зразок на іншому прикладі. «Чи знаєте ви, чому в класі іноді стоїть

тиша? Бо кожен чекає, що першим заговорить хтось інший. Уявіть собі, що першим заговорите ви.» Напишіть початок виступу про свій улюблений шкільний предмет за цим алгоритмом.

Домашнє завдання

Базове: Прочитайте текст про голос оратора (Авраменко, с. 60-61), складіть його план із трьох-чотирьох пунктів і підготуйтеся до усного переказу, зберігши прийоми утримання уваги аудиторії.

За вибором: Підготуйте двохвилинний виступ на одну з тем «Головна вулиця мого села (міста)», «Фауна моєї області» або «Сім чудес моєї області». Використайте три прийоми утримання уваги, відповідну позу, міміку й жести.

Рефлексія

Прийом «Одне речення й один прийом». Учитель повертається до проблемного питання «Чому людина з правильним мовленням іще не стає гарним оратором, якого хочуть слухати?» Протягом 1,5 хвилини кожен письмово відповідає на це питання одним-двома реченнями. Протягом 2,5 хвилини 4-5 учнів усно називають один прийом контакту з аудиторією, який вони застосують у наступному виступі. Зразок відповіді на питання. Бо оратору потрібні не лише правильні слова, а й чесність, знання предмета, приємний голос, контакт зі слухачами та вміння їх слухати.

Історична довідка

Риторика як наука й мистецтво виникла саме заради аудиторії (Авраменко, с. 56). Античні автори високо цінували оратора. Квінтиліан писав, що небо послало на землю Цицерона, щоб показати, до яких меж може дійти могутність слова (Голуб, Новосьолова, с. 53).

Джерела:

- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 53
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 53, 54
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 54
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 54, 55
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 55
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 55, 56
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 56
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 56, 57
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 57
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 57, 58
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 58
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 58, 59
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 59
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 59, 60

- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 60, 61
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 61
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 61, 62
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 62, 63
- Українська мова (Авраменко) 10 клас 2018, с. 63, 64